

२६ नोव्हेंबर २००८: मुंबई वाचविणसाठी नॅशनल सिक्युरिटी गार्डची मोहीम

नॅशनल सिक्युरिटी गार्ड सैन्याचे कमांडो

२६ नोव्हेंबर २००८ ला मुंबईतील दहशतवादी हल्ला असल्याची खात्री झाली आणि ऑपरेशन ब्लॅक टोरनॅडो करता नॅशनल सिक्युरिटी गार्डला (एनएसजी) बोलवण्यात आले. एनएसजी दिल्लीवरून विमानाने ११६३ किलोमीटरचे अंतर पार करून २७ नोव्हेंबर २००८ ला सकाळी तीन वाजता मुंबईत पोहचले. कृतीदल; ५१ व ५२ विशेष कृती गटांतून (५१, ५२ Special Action Group) आलेल्या, भारतीय सैन्याच्या १९५ सैनिकांचे बनलेले होते.

सुरुवातीला दक्षिण मुंबईतील ताज पॅलेस आणि ओबेरॉय-ट्रीडेंट यांना लक्ष बनविण्यात आल्याचे लक्षात आले. मुंबई पोलिसांनी घटनेच्या सुरुवातीची दिलेली माहिती ही असमाधानकारक होती. नंतर नरिमन हाऊस या तिस-या ठिकाणीही दहशतवादी असल्याची खात्री झाली. त्यामुळे कार्यदलाला तीन गटात विभागण्यात आले.

नरीमन हाऊसच्या इमारतीत लपलेल्या दहशतवाद्यांना पकडण्यासाठी ताज येथील दोन निशाणबाज तुकड्यांना नरीमन हाऊसला पाठविणत आले. व्यूहरचना 'धक्कादायक' कृतीद्वारे दहशतवाद्यांना निरस्त करण्याची होती. याकरता शिरकावाच्या आणि डावपेचात्मक हाताळणीच्या निरनिराळ्या पद्धतींचा वापर करण्यात आला. 'शॉक' ऍक्शनद्वारा विविध पद्धतींचा व व्यूहरचनांचा वापर दहशतवाद्यांना निष्फळ करण्यासाठी वापरणत आला. वरच्या मजल्यावरून खाली उतरण्याचा अभिनव मार्ग अवलंबण्यात आला. छोट्या शस्त्रांनिशी जबरदस्त फायर करून दहशतवाद्यांना जागीच खिळवून टाकण्यात आले. प्रत्येकी पाच कमांडोच्या 'हीट' टीमस् होत्या.

ताज टॉवर्स आणि ताज पॅलेस हॉटेल येथील कारवाई

ताज पॅलेस हॉटेलच्या प्रत्येक मजल्यावरील कॉरीडोरची लांबी ही सरासरी ८४० फुट आहे, हॉटेलची एकूण लांबी सरासरी १.८० किलोमीटर आहे. एकूण परिसर ४९,१४०० चौरस फुट होता. ३३० स्युट, प्रत्येक मध्ये २-३ खोल्या जनरेटर

संयंत्रासिंहत, १४० अतिरिक्त खोल्या, इत्यादी. याप्रमाणे १७ मजले होते. ताज टॉवर्स मध्ये २१ मजल्यांवर एकूण ३२३खोल्या होत्या.

कारवाईतील अडचणी

एका खोलीत जाणे आणि शोध घेणे याला कमीत कमी ४ ते ५ मिनीट लागतात. ५०० खोल्यांसाठी ३३-४० तास म्हणजे एकट्या ताज टॉवर्ससाठी ५०-६३ तास लागले. इमारतीमध्ये फक्त १९२ एसएजी कमांडो कारवाई करत होते. कारवाईचा मोठा परिसर असल्याने पाहुणे आणि नागरिकांची सुरक्षा करणे अवघड होती. ताजच्या ग्रॅनाईट भींतीमुळे रॉकेट फायर निष्प्रभ होते त्यामुळे ते वापरण्यात आले नाही. एकच मार्ग होता, स्फोटके वापरून दारे तोडणे. मर्यादित हॉटेल कर्मचाऱ्यांची उपलब्धता, कॉरिडोरमधील छोट्या खोल्यांचा वापर लपण्यासाठी करण्यात आला आहे का याची माहिती नव्हती. खोल्यांमधील प्रकाशाचा अभाव आणि आतील बाजूने पडदे टाकण्यात आले होते. हॉटेल निवासी घाबरले होते आणि दरवाजा वाजविल्यावर अथवा आवाज दिल्यावरही ते त्यांची ओळख सांगत नव्हते. काही निवासींनी खोलीच्या बाहेर येणे सुरु केल्यानंतर त्यांना दहशतवाद्यांनी गोळी झाडली होती. ही घटना वाऱ्यासारखी त्वरीत पसरली आणि हॉटेल कर्मचाऱ्यांनी पाहुण्यांना खोल्यांमध्येच राहण्याचा सल्ला दिला.

२७ नोव्हेंबरला ९.२० वाजता एनएसजीने मारकोसकडून (एमएआरसीओएस) कार्य हाती घेतले आणि हॉटेलच्या मांडणीची योजना मिळवली. पहिल्यांदी ताज चॅम्बर्स व रेस्टॉरंट सुरक्षित करण्यात आले. ताज पॅलेसमध्ये तळमजला सुरक्षित करण्यात आला आणि कारवाईचा पाया तेथे स्थापन करण्यात आला. जिन्याने छतावर जाऊन वरून-खाली कारवाई करण्यास सुरुवात करण्यात आली होती.

मिळालेल्या माहितीनुसार दोन दहशतवादी ताज मध्ये असल्याचे निदर्शनास आले होते. मजले सुरक्षित करित असतांना पहिल्या मजल्याशी संपर्क प्रस्थापित करण्यात आला होता. कॉरिडोरच्या डाव्या कोपऱ्यातून दोन दहशतवादी गोळ्या झाडत होते. पहिल्या मजल्यावर जात असतांना एक एसएजी कमांडो जखमी झाला होता. त्याला मेजर संदीप उन्निकृष्णन यांनी तळमजल्यावर ओढत आणले आणि त्याच्या गटाला

तेथेच थांबण्यास सांगितले. त्यांनी दहशतवाद्यांवर गोळीबार करत स्वतः तेथील जबाबदारी घेतली होती. त्याक्षणी अनपेक्षितपणे पहिल्या मजल्याच्या कॉरीडोरच्या उजव्या कोपऱ्यातून दोन दहशतवाद्यांनी गोळीबार करित मेंजर उन्निकृष्णनला जखमी केले होते. दहशतवाद्यांना मारतांना मेंजर उन्निकृष्णन जखमी झाले. ते पुढे या जखमांमुळेच मृत्यूमुखी पडले.

पहिल्या मजल्यावरील वसबी रेस्टॉरंटजवळ तीन दहशतवाद्यांनी कब्जा केला होता. लाकडी गोलाकार पायऱ्या आणि ग्रॅनाईटच्या भींतीमुळे एनएसजीच्या गोळीपासून ते सेफ होते. रेस्टॉरंटमध्ये प्रवेश मिळविण्यासाठी आयडीज् स्फोट घडवून आणला आणि त्याचा परिणाम म्हणून 'शॉक वेवज्' निर्माण झाल्या. त्यामुळे एका दहशतवाद्याने खिडकीतून उडी घेतली आणि त्याच्यावर गोळ्या झाडण्यात आल्या. उर्वरित दहशतवादी रेस्टॉरंटमध्ये मरण पावले.

ओबेरॉय-त्रीडेंट येथील ऑपरेशन

येथे ११ मजले, प्रत्येक मजल्यावर ३३ खोल्या, तीन पातळ्यावर एकमेकांना जोडलेले तीन कॉरीडोर होते.

ताज हॉटेलप्रमाणे दहशतवादी संख्या कोणालाच माहिती नव्हती. २६ नोव्हेंबरच्या सुरुवातीला त्यांनी पाहुण्यांवर गोळीबार केल्यानंतर ते खोलीमध्ये लपून बसले होते. ते आपली जागा बदलतांना आणि एखाद्या ठिकाणी गोळीबार झाल्यास ते गोळीबार करत होते. ते १८५६ क्रमांकाच्या खोलीत लपून बसले होते. ती खोली मास्टर की वापरून उघडताच दहशतवाद्यांनी गोळीबार सुरू केला. एक दहशतवादी बाहेर पडून लिफ्टकडे जात असतांना कॉरिडोरमध्ये मारण्यात आला आणि दुसरा बाथरूममध्ये लपून बसला. ओबेरॉय हॉटेल २८ नोव्हेंबर रोजी दुपारी दोन वाजता दहशतवाद्यांपासून सोडविण्यात यश मिळाले. सुरक्षिततेची प्रक्रिया पार पडल्यानंतर हॉटेल २९ नोव्हेंबर रोजी सायंकाळी सहा वाजता हस्तांतरीत करण्यात आले.

नरिमन हाऊस येथील ऑपरेशन

नरिमन हाऊस हे दाट लोकवस्तीच्या शेजारी दक्षिण मुंबईत स्थित आहे. यहूदींचा निवास असणाऱ्या क्षेत्रात रहाणाऱ्यांना तसेच कोणालाही आतील मांडणी बाबत

माहिती नव्हती. निशाणा धरलेली तुकडी(Snipers) नरिमन हाऊसच्या आसपास तैनात करण्यात आली आणि बांधकाम सुरु असणाऱ्या एका इमारतीत कमांड बेस स्थापित करण्यात आला. ती जागा नरिमन हाऊसमधून होणाऱ्या गोळीबाराचे निरीक्षण करण्यास योग्य होती. इमारतीतील दहशतवाद्यांनी खिडक्यांच्या काचा फोडल्या होत्या व त्याचे तुकडे जमीनीवर विखुरले होते. त्यामुळे कमांडोज् त्यावरून जातांना काचेच्या तुकड्यांचा आवाज होत असल्याने त्या आवाजाने दहशतवादी सतर्क होऊन कमांडोजला लक्ष करत होते.

इमारतीला सर्व बाजूंनी लोखंडी ग्रील होते आणि आतून पडदे टाकण्यात आले होते. मजल्यांना जोडणाऱ्या पायऱ्या दहशतवाद्यांनी स्फोट करून उडवून दिल्या होत्या. लहान बाळाला घेऊन निसटलेल्या एका नोकराणीने सांगितले की, शेजारच्या व्यापाऱ्याच्या घरात दहशतवादी स्थलांतरीत झाले आहेत. एका महिलेसहित सहा दहशतवादी आत असल्याचा अंदाज बांधला होता. अशा मिश्र माहितीच्या आधारे, शेजारील इमारतींची परवानगी घेऊन २७/२८ नोव्हेंबर मधील रात्रीत कारवाईला सुरुवात करण्यात आली होती.

हमला करणारा गट २८ नोव्हेंबर रोजी सकाळी ७.१५ वाजता हेलिकॉप्टरने इमारतीवर उतरला व सहकार्य करणारा दुसरा गट इमारतीवरून होणाऱ्या गोळीबाराचे निरीक्षण करत होता. तालीम करण्यास अजिबात वेळ नव्हता. पहिल्यांदी सहावा आणि पाचवा मजला दहशतवाद्यांपासून मुक्त करण्यात आला आणि आठ वाजता चौथ्या मजल्यावर दहशतवाद्यांशी संपर्क स्थापित करण्यात आला होता.

हा तोच क्षण होता, जेव्हा हवालदार गजेंद्र सिंगने खोलीचे समोरील दार तोडून खोलीत प्रवेश केल्यावर आत लपून बसलेल्या दहशतवाद्यांनी त्यांच्यावर गोळ्या झाडल्या. यानंतर आयड्रीच्या सहाय्याने दुसरा प्रवेश मार्ग तयार करण्यात आला. समोरील दरवाज्याने आणि फोडलेल्या भीर्तीतून समन्वयाने गोळीबार करण्यात येत होता आणि कमांडोज्नी आतमध्ये प्रवेश करून दहशतवाद्यांना निष्फळ केले. २८ नोव्हेंबर रोजी सायंकाळी सहा वाजून २५ मिनीटांनी उद्देश सफल झाला.

आपण विसरता कामा नये

एनएसजीच्या ऑपरेशनमध्ये एकूण आठ दहशतवादी मारले गेले आणि तीन ठिकाणांवरील मिळून एकूण ६१० बंधक/पाहुणे मारले गेले. एनएसजीचे दोन **कमांडो** ठार झाले तर १८ जखमी झाले.

मेजर संदीप उन्निकृष्णन्, ७ बिहार, ५१ एसएजी (मरणोत्तर) आणि हवालदार गर्जेन्द्र सिंह, १० पॅरा (एसफ), ५१ एसएजी (मरणोत्तर) यांना देशांतील सर्वात मोठे अशोक चक्र प्रदान करण्यात आले. ऑपरेशन ब्लॅक टोरनॅडोसाठी ५१ आणि ५२ एनएसजीच्या विशेष कृती गटाला एक किर्तीचक्र, एक शौर्यचक्र, सहा सेना मेडल्स (वीरता), एक सेना मेडल्स (विशिष्ट्य) आणि एक सीओएस स्थलसेनाध्यक्ष प्रशस्तिकार्डने गौरविण्यात आले.

एनएसजी सक्षमीकरणासाठी...

यापूर्वी अनेकदा एनएसजीने यशस्वीरित्या दहशतवादविरोधी कारवायाला केलेल्या आहेत आणि त्या यशस्वी ही झालेल्या आहेत. सध्या एनएसजीला अत्याधुनिकीकरणाची आणि अधिकारी पदावर बदलांची मोठी गरज आहे. शस्त्रात्र, उपकरणे आणि इतर अनेक गोष्टींच्याबाबत अत्याधुनिकीकरण गरजेचे आहे. त्यासाठी मोठ्या आर्थिक तरतुदीची गरज आहे. अलीकडेच एनएसजीमधील जवानांना अतिमहत्वाच्या व्यक्तींच्या सुरक्षेच्या जबाबदारीतून दूर करून मोदी सरकारने एक सकारात्मक पाऊल टाकले आहे. यापुढेही एनएसजीच्या सक्षमीकरणासाठी आवश्यक असणाऱ्या गोष्टी हे सरकार करेल अशी अपेक्षा आहे.

एनएसजी नेमके काय आहे, त्यांची सध्याची ताकद काय आहे, त्यांचे नेतृत्व कोठून केले जाते आणि त्यांनी आणखी चांगले काम करावे म्हणून कोणकोणत्या गोष्टी करणे आवश्यक आहे, या मुद्द्यांचा उहापोह करणे औचित्याचे ठरेल. एनएसजी हे केंद्रीय गृह खात्याच्या अखत्यारित काम करते. त्याचे प्रमुख हे आयपीएस दर्जाचे अधिकारी असतात. मात्र, एनएसजीमध्ये लढणारे सैनिक हे भारतीय सैन्यातून आलेले असतात. महासंचालकाच्या हाताखाली असणारे इनस्पेक्टर जनरल ऑपरेशन्सचे अधिकारी हे भारतीय सैन्यातील मेजर जनरल असतात; तर कारवायांमध्ये मुख्य लढणारे सैनिक हे ५२ स्पेशल अॅक्शन ऑपरेशन ग्रुप आणि ५१

स्पेशल अॅक्शन ऑपरेशन ग्रुपमधील असतात. या ग्रुपला 'काउंटर हायजॅकींग फोर्स' म्हटले जाते. म्हणजे विमानावर दहशतवाद्यांनी हल्ला करून प्रवाशांना बंदी बनवले तर तेथून प्रवासी व विमान सोडविण्याचे काम हे ५२ एसएजी यांचे असते. यामध्ये ५५० सैन्यांचे जवान व अधिकारी काम करतात. त्यांचे नेतृत्व हे कर्नल पदावरील अधिकारी करतात. सध्या ऑपरेशन कॉमेट म्हणजे धोका असलेल्या विमानांच्या मार्गावर ५२ एसएजीचे दोन-तीन अधिकारी आणि जवान स्काय मार्शल म्हणून पाठविले जातात.

दुसरा मोठा गट म्हणजे ५१ स्पेशल अॅक्शन ग्रुप. या ग्रुपचे काम म्हणजे दहशतवाद्यांविरुद्ध लढणे होय. या ग्रुपमधील जवानांची संख्या ५५० इतकी आहे. त्यांचे नेतृत्वही भारतीय सैन्यातील कर्नल पदावरचे अधिकारी करतात. या दोन मुख्य तुकड्यांवर एनएसजी उभी आहे. त्यांना मदत करण्यासाठी स्पेशल रॅजर्स ग्रुप तयार केलेले आहेत. ते बीएसएफ आणि सीआरपीएफमधून आणले जातात. मात्र, ते प्रत्यक्ष लढण्यात भाग घेत नाहीत. त्यांचे काम ५१ आणि ५२ एसएजीला मदत करणे हे असते. एनएसजीचे बहुतेक जवान आणि अधिकारी हे अतिमहत्वाच्या व्यक्तींच्या सुरक्षिततेसाठी वापरले जातात. ही गोष्ट अर्थातच चुकीची आहे.

अलीकडेच समोर आलेल्या वृत्तानुसार, सध्याच्या सरकारने एनएसजी जवानांकडून आणि अधिकार्यांकडून अतिमहत्वाच्या व्यक्तींना देण्यात येणारी सुरक्षितता काढून घेण्याचा निर्णय घेतला आहे. यामधून ५०० पेक्षा अधिक एनएसजी जवानांना मुक्त आहे. यामुळे आता दहशतवादविरोधी मोहिमेसाठी मिळणार्या जवानांच्या संख्येत वाढ होण्याची शक्यता आहे. एनएसजीसाठी भारतीय सैन्यांच्या अभियंत्यांकडून मदत केली जाते. त्यामध्ये बॉम्ब डिस्पोझल युनिट, डॉग स्क्वॅड, सपोर्ट वेपन स्क्वॅड, इलेक्ट्रॉनिक सपोर्ट ग्रुप असे भारतीय सैन्यांतील ५०० हून अधिक जवान आणि अधिकारी मदत करतात. मागील सरकारने मुंबई, चेन्नई, हैद्राबाद आणि कलकत्ता या चार ठिकाणी एनएसजीला तैनात करण्याचा निर्णय घेतला होता. दहशतवाद्यांनी हल्ला केला तर या चार मोठ्या शहरांमध्ये तात्काळ एनएसजीचा वापर करता येईल, असा यामागचा उद्देश होता. आता अहमदाबादमध्येही एनएसजीची तुकडी ठेवली जाण्याची शक्यता आहे. एनएसजीच्या मदतीसाठी एक विमान सतत पालम

विमानतळावर तैनात असते. याशिवाय भारतीय हवाई दलाचे एएम-३२, सी१-३०, मीग-१७ यांसारखी विमाने एनएसजीच्या कारवाईसाठी वापरली जातात. याआधी एनएसजीने अनेक ठिकाणी यशस्वी कारवाया केलेल्या आहेत. त्यापैकी तीन महत्वाच्या कारवायांबाबत जाणून घेऊ.

१९८८ मध्ये एनएसजीने पंजाबमधील सुवर्ण मंदिरात ऑपरेशन केले होते. त्यात त्यांना यश मिळाले होते. तेथील सर्व दहशतवाद्यांना मारण्यात आले. त्यानंतर २००२ मध्ये गांधीनगरमधील अक्षरधाम मंदिरात घुसलेल्या दहशतवाद्यांना मारण्यासाठी ऑपरेशन वज्रशक्ती राबवण्यात आले. यामध्येही सर्व दहशतवाद्यांना कंठस्नान घालण्यात यश आले. थोडक्यात, एनएसजीचे काम अतिशय उत्कृष्ट पद्धतीचे राहिलेले आहे.

सध्या एनएसजीचे आधुनिकीकरण पूर्णपणे थांबले आहे. दहशतवाद्यांकडे असणारी शस्त्रास्त्रे ही जास्त अत्याधुनिक आहेत, असे म्हटले जाते. सध्याच्या सरकारने एनएसजीच्या आधुनिकीकरणासाठी १४०० कोटी रुपयांची तरतूद केली आहे. २०१७ पर्यंत हे आधुनिकीकरण होण्याची शक्यता आहे. परंतु, तोपर्यंत काय हा मोठा प्रश्न आहे. या आधुनिकीकरणामध्ये अनेक गोष्टी अंतर्भूत आहेत. यामध्ये कोणत्याही वातावरणात आणि कोणत्याही वेळेला पाहता येईल अशा कॅमेऱ्याची गरज आहे. या कॅमेऱ्याची वकमत १.१० कोटी असण्याची शक्यता तसेच वकतीमागे लपलेल्या दहशतवाद्यांवर हल्ला करण्याकरीता विशेष बंदुकांची गरज आहे. अशा बंदुकांना कॉर्नर शॉट असे म्हटले जाते. त्या येणे अपेक्षित आहेत. रात्रीच्या अंधारात दिसावे यासाठी थर्मल इमेजिंग बायनाक्युलर्स अद्यापही एनएसजीला मिळालेले नाहीत. एनएसजीने ७.६२ मिलीमीटर स्नायपर रायफल मागितल्या होत्या. त्या अद्यापही देण्यात आलेल्या नाहीत. दहशतवाद्यांवर त्वरीत लक्ष ठेवण्याकरिता यूएव्ही (ड्रोन) ची गरज आहे. दहशतवादी अनेक वेळा आपल्या शरशरावर बॉम्ब लपवतात, त्यामुळे मारल्या गेलेल्या दहशतवाद्यांचे निरीक्षण करण्याकरिता रिमोटली ऑपरेटिंग व्हेईकलची गरज आहे. मागे हे उपकरण नसल्यामुळे निरंजन कुमार यांचा मृत्यू झाला होता, याची आठवण येथे होते. त्यामुळे अशा प्रकारचे उपकरण लवकरात लवकर येईल अशी आपण आशा करूया.

तसेच संबंधित अधिकार्यांशी त्वरित बोलता यावे यासाठी खांद्यावर असणार्या रेडियो उपकरणांची ही गरज आहे. तसेच बुलेटप्रूफ गाड्याही गरजेच्या आहेत. तसेच अधिकार्यांना कमांड कंट्रोल करण्यासाठी अशा गाड्यांची गरज आहे. एरोसटॅक रडार, ग्राऊंड रडार अशा अनेक शस्त्रात्रांची गरज आहे. त्यांची अद्याप पूर्तता झालेली नाही. भविष्यात एखादा मोठा हल्ला होण्यापूर्वी हे सर्व आधुनिकीकरण लवकरात लवकर करण्याची गरज आहे. याखेरीज एनएसजीच्या प्रमुखपदी पोलिस अधिकार्यांऐवजी सैन्यअधिकाऱ्यांची नेमणूक करणे गरजेचे आहे. कारण आत्तापर्यंतच्या एनएसजीच्या कोणत्याही प्रमुखाला लढण्याचा अनुभव नव्हता. त्यांनी कधीही स्पेशल फोर्सच्या कारवायामध्ये भाग घेतलेला नव्हता. लढण्याचा अनुभव नसेल, स्पेशल फोर्स कशा प्रकारे लढतात हे माहित नसेल तर ते एनएसजीचे नेतृत्व सक्षमपणे कसे करू शकतील? सध्या भारतीय सैन्य आपल्या अधिकार्यांना आणि जवानांना दोन वर्षांसाठी एनएसजीकडे पाठवतात. भारतीय सैन्याचे कमांडो स्पेशल फोर्स १० वर्षे काम करतात. त्यामुळे एनएसजीमधील जवानांचा कार्यकाळही तीन ते पाच वर्षे असा वाढवला आहे. यामुळे एनएसजीची कार्यक्षमता वाढवता येईल.

एनएसजीला मदत करण्याकरीता स्पेशल रॅजर्स ग्रुपच्या तीन बटालियनची रचना करण्यात आली होती. ते बीएसएफचे जवान असतात. पण ते कधीही लढण्यासाठी उपलब्ध होत नाहीत. कारण ते नेहमी अतिमहत्वाच्या व्यक्तींच्या सुरक्षिततेसाठी अडकलेले असतात. ही जबाबदारी कमी करून त्यांना लढण्याच्या कामासाठी पाठविले पाहिजे.

थोडक्यात एनएसजीला कायमस्वरूपी सैन्यबळाची गरज आहे. आधुनिक शस्त्र आणि टेहाळणीसाठी लागणाऱ्या उत्तम उपकरणाची देखील त्यांना गरज आहे. या शिवाय एनएसजीने गृहमंत्रालयाच्या अखत्यारित काम करण्याऐवजी संरक्षण मंत्रालयाच्या हाताखाली किंवा सैन्याच्या हाताखाली काम करण्याची गरज आहे. आगामी काळात एनएसजीच्या आधुनिकीकरणासाठी योग्य प्रकारे आर्थिक तरतूदी करणे आवश्यक आहे. तसेच एनएसजीमध्ये असणार्या कर्मतरता तात्काळ दूर केल्या गेल्या पाहिजेत. सध्याचे सरकार याबाबत सकारात्मक पावले टाकेल अशी अपेक्षा

आहे. सध्या आयसिससारख्या दहशतवादी संघटनांकडून असणारे धोके भारतासाठी वाढले जातात. म्हणूनच आपल्या कमांडोजना तयार करून सुरक्षेची फळी तयार करणे आवश्यक आहे.